

FRANTIŠEK LANGER: O BRATŘÍCH ČAPKÍCH

Na počátku byli bratři Čapkové

Ať už staří pamětníci vzpomínají na Karla či na Josefa, na počátku všech vzpomínek to budou pokaždé jen oba bratři Čapkové. Oba vstoupili okolo roku 1910 do literatury jako jeden muž, a stejně tak vstoupili in personis do kumštýřské společnosti v kavárně Union na rohu Perštýna, a tím do pražského a kulturního života.

V.V. Štech je tehdy zavedl do kavárenského pokojíku, kde jako strážce, mající pohotovost nad vývojem českého umění, vysedávali od oběda až do večera střídavě nositelé takových jmen narůstající generace, jako Brunner, Bass, Filla, Špála, Benda, Kysela, Olbracht, Kubišta, Kubín, Kropáček, Gutfreund, Štech, Kisch, Gočár, Janák, Majerová, Malířová, Hofman, Kratochvíl, Kramář, Wirth, Matějček, Bouček, Thon, Kříčkové, Nebeský, Štursa. Ale ani tak bohatý výčet neznamená, že jsou vzpomnutí všichni hosté slavného vrchního téhle slavné kavárny, pana Patery.

Tato barvitá společnost byla nejskvělejší akademií všech umění a několika věd, jaká se v Praze scházela v prvním desetiletí tohoto století. Její zvědavost a zájmy byly neohraničené, takže se v ní debatovalo o architektuře, o politice, o soutěžích, o divadle, o moderním malířství, o staré Praze, o kritice a o kunsthistorii. Soudilo se v ní, hodnotilo, zavrhovalo, reformovalo, mudrovalo a filozofovalo. Projektovaly a zakládaly se nové směry, programy, teorie, kabarety, divadla, edice, letáky, časopisy, umělecké dílny. A zároveň to bylo veliké kumštýřské kumpánství, snad už poslední svého druhu, kde se také vtipkovalo, klepařilo, hádalo, karikovalo, dlužilo, a kde se organizovala noční tažení a nedělní výlety.

Každý v této společnosti byl, podle svého mínění, individualitou, a téměř každý její člen svou osobitost svým životním dílem opravdu prokázal. Pro tuto kvalitu, aspoň pro její zárodky, mělo kolektivum čich, a kdo chtěl být beztestně jeho rovnocenným členem, musel se svou jedinečností vyznamenávat už od počátku.

Bratři Čapkové asi naráz vzbudili pozornost svým podvojným zjevem, jejich skutečnou legitimací bylo ovšem autorství senzačně duchaplných drobných grotesek hrajlících všemi tóny, které vycházely v Horkého Stopě. Dosud byl podpis pod nimi, Bratři Čapkové, pokládán u čtenářů za matoucí pseudonym nějakého velkoměstsky duchaplného autora, omylem zabloudivšího do malého prostoru pražské literatury. Nyní tedy jsme jej měli před sebou ve vlastní dvojité podobě. Překvapení bylo tím větší, že zjev obou bratří naprosto kontrastoval s dandyovskou, světáckou, metropolitní pózou jejich próz. Neboť v Unionce vystupovali oba v stejných, studentsky šitých šatech, hnědých jako mléčná čokoláda, se stejnými občanskými buřinkami a vázankami, pleť obou byla zdravě zardělá a tmavé vlasy pečlivě k lebce přičísnuté, takže celí ve všem všudy byli téměř ztělesněním svěžesti a zdraví, a hlavně prostoty a snad i venkovanství.

V Unionce od prvního dne zdůrazňovali, že tvoří nedělitelnou dvojici. Do dveří vstupovali společně, sedali vedle sebe, spotřebovali shodně po černé kávě s rohlíkem. Zdálo se, že ani na ulici není možno potkat jednoho bez druhého, takže Kratochvíl nebo Brunner nebo Kysela vymyslel pro ně do erbu ochrannou značku dvojčat solingenských oceláren. Štech vyslovoval podezření, že spolu chodí z pózy nebo pro reklamu, ale pravdě nejbližší bylo, že asi stále rozprádali své názory na svět a na lidi a radili se o svých článcích a povídkách.

Často se večer z Unionky vypravoval nějaký náš houfec na noční výpravu, která se začínala zákuskem a trochou vína v blízké vinárničce U Petříků na Perštýně a končila třeba ve Waltnerově Montmartru. Čapkové přicházeli do Unionky skoro přesně ve tři a odcházeli v pět. A tak historického kaufcvika si s Haškem u Petříků nikdy nezahráli, ačkoliv tam u vedlejšího stolu sedávali koryfejové z Moderní revue, na jejichž osoby byl Karel hodně

zvědavý. Také ani Montmartre s Vlastou a s Revolucí, s Hamletem - s panem Jirákem - a s Kischem nepoznali, a vůbec se nezajímali o Prahu po desáté hodině v noci. Byli proto podezříváni z pokrytectví, z askeze a z lakoty. Hájili se však, že jednou dvakrát do měsíce si popřejí řádného zahýření v jídelně některého vznešeného pražského hotelu a prohýří za večeri třeba celých deset korun. Rozumí se, že i s vínem, protože tolik se tenkrát v Praze najednou projíst nedalo. Obhajobě nebylo přikládáno mnoho víry, ačkoliv Krakonošova zahrada svědčila, že znají vinné lístky aspoň z četby, a milionáře, hráče, zhýralce a ostatní tvory velkého nočního světa aspoň z pohledu od stolu ke stolu. A takového zahýření si mohli rovněž docela dobře dopřát, žili z vlastního kapitálu, který jim otec daroval a uložil na úrok a který jim vynášel měsíčně po šedesáti korunách. Tedy sumu na tehdejší dobu a pro kumštýře přímo závratnou.

Nosili vždycky v kapse veliké kožené tašky, napěchované doma cpanými cigaretami, v kterých bylo tabáku na dva prsty. Dutinkovým cigaretám se oficiálně říkalo ruské, ale Čapci svým cigaretám říkali minutky, tak krátce trvalo jejich kouření. Podle nich si Karel později navykl lámat nebo stříhat egyptky na polovici, a tím založil kouření půlčků. Minutkami Čapkové ochotně hostili, a proto byly popelníčky před námi vždycky plné ožvýchkaných dlouhých dutinek.

S jejich askezí to asi nebylo tak zlé, vypravovali se přece tu a tam v neděli s námi do Hodkoviček nebo do Zátíší, kde se tančilo ve výletních hospodách. Děvčata se tam nějak dověděla, že Josef je stavitelský kreslič a Karel že je příručí u Amschelberga, v obchodě s textiliemi. A ovšem stejně jako ostatní platili za své tanečnice zpáteční cestu parníčkem. O premiérách stávali v Národním divadle na první galérii, jako tam stával Šrámek nebo Mahen nebo já, než jsme se dočkali vlastních premiér, odkdy se pak sedávalo na plyši přízemí nebo balkónu. Tu a tam je bylo možno potkat na nábřeží, které zůstalo oblíbenou procházkou Karlovi, dokud se nepřestěhoval na Vinohrady, a za první světové války si na něm dával schůzku se spisovateli, kteří chystali spisovatelský manifest. (...)

Byli tak samozřejmě jednotkou, že při debatách v Unionce jim byl povolen jenom jeden hlas, a sami se nikdy nedomáhali práva na druhý. Bratr k bratrovi se obracel často jakýmsi heslovitými zkratkami, skoro jako názvy kapitol, jejichž podrobný obsah druhý z nich už znal. Když mluvili s ostatními, od obou bylo slyšet zvláštní shodné výrazy, úsloví, žertíky, slovní hříčky, přezdívky, metafory a epiteta, které si během let vytvořili společně, jako nějaký slang vyrobený pro domácí potřebu. Vědomostmi obstáli skvěle v této umělecké obci, kde každý znal znamenitě svůj obor a troufal si rozumět dalším, takže architekti mluvili o literatuře, malíři o politice a literáti o všem. Oba Čapkové se však vyznačovali v oblastech moderního umění dokonce znalostí zjevů dosud neprodebatovaných a ne naplno osvědčených, zajímali se o periférii umění a byli neortodoxní v pokoře před posledními pařížskými importy. Kupodivu, ačkoli v Josefovi výtvarníci ihned poznali nedávného absolventa umprumu, v prvních dobách, asi vlivem senzačního bratrského úspěchu, byl posazován u stolků v Unionce mezi literáty. (...)

Časem přestali Čapkové hrát tak okatě hru na bratrské dvojence. Když zdomácněli a vtíp a humor ostatních je přesvědčil, že jim proto na významu neubude, třebaže i dál táhli stále společně, přece jen se začali přirozeně rozestupovat na Karla a na Josefa. Josef zamířil k výtvarníkům, Karel k literátům. Avšak původní senzace byla tak silná, že člověk byl skoro překvapen, že se setkal v Univerzitní knihovně s Karlem samotným. A byl stejně překvapen, když potkal náhodou Josefa a zeptal se ho, kde je a co dělá Karel, že odpověď mohla znít: „Ani nevím.“

Jak se znenáhla s některým z nás sdružili, tak znatelněji se mu každý z nich vylupoval ze společné skořápky. Karel byl víc pilným studentem filozofie, knihomolem a předurčeným spisovatelem, a Josef byl víc malířem. Bylo vidět, jak si Josef žije také pro sebe, když v kumbálku malostranského rodinného bytu rozkládal své kresby, lepty a litografie a

rozestavoval své oleje, tehdy hodně daumierovské, nebo když mě v létě nechal se dívat přes rameno, jak maluje vápencové svahy u Svatého Jana pod Skalou tak trochu rukopisem starých biedermeierských vedut. Okolo bratří se ještě objevila matka, otec a sestra, takže nakonec na pozadí svých rozrůzněných zájmů a své rodinky byli Karel a Josef už nadobro bratry, a ne firmou.

Kdo se s nimi sblížil, směl také u nich poznat náhradou za ztrácející se literární dvojnickví něco mnohem prostšího, ale štedřejšího, totiž čistý a úctyhodný bratrský svazek. Starší, vážnější a těžkokrevnější Josef vždycky trochu patronizoval a někdy i kantoroval křehčího a mladšího Karla. Přitom byl na něho hrdý skoro tátovsky, jako na nějaké nadané, ne-li zázračné dítě. Karel zas uznával práva staršího Josefa, a byla-li mezi nimi nějaká neshoda, po malých projevech vzdoru se nakonec vždycky podvoloval. Říkali si Kódl a Péča. „Kódl“ staršího znělo povzbudivě, jako by takovým chlapským jménem pasoval chlapce na sobě rovného. „Péčo“ bylo úplně voláním mladšího. Karel do něho dovedl vložit úpěnlivou intonaci mladšího bratra, opouštěného starším u silničního příkopu. Tehdy znělo jako volání o pomoc. Dovedl takovým tónem zavolat bratra i po letech, když na něho křičel do oken, aby se šel podívat, jak mu na zahrádce uhynula vzácná alpínka. (...)

LANGER, František. Byli a Bylo. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991, s. 79-86.